

METGES I MEDICINA D'OCCITÀNIA

DOS GRANS CIRURGIANS D'OCCITÀNIA DE LA PRIMERA MEITAT DEL SEGLE XIX

Jacint CORBELLA

A començaments del segle XIX el centre més actiu i important de la medicina en el món estava a França. Com ja hem dit alguna vegada l'any 1800 la medicina tenia com a llengua principal el francès i com a centre més important París. Al final de la centúria, el 1900, el centre en expansió és Berlín i la llengua més activa és l'alemany.

En el temps de predomini francès, que és només relatiu, els metges d'Occitània tenen un paper de primer ordre en diverses especialitats. Ja hem vist, en un article anterior, la situació de la psiquiatria amb Pinel i Esquirol. Amb la cirurgia passa el mateix i les màximes personalitats de la cirurgia francesa d'aquest període són d'origen occità. Ho centrem en l'obra de dos metges, Larrey i Dupuytren, que marquen bé els dos grans aspectes de la cirurgia: l'activitat pràctica d'urgència i l'acadèmica. Ambdós són personalitats importants i contraposades.

Larrey, d'arrel pirinenca, és el gran cirurgià pràctic, treballant d'urgència allà on feia falta: l'exèrcit, la guerra (les guerres de Napoleó). És el cirurgià d'urgència que ha de resoldre els problemes de manera immediata, solucionant el que hi ha, i evitant el que és previsible que passi. Aquesta visió fou important en el pensament de Larrey. Això vol dir sovint l'amputació, amb un criteri que avui diríem potser agressiu però que aleshores era de gran eficàcia preventiva, així s'evitava la infecció, la sepsis posterior i la mort. També calia una gran habilitat, per la rapidesa. Aquesta venia tant per la manca d'anestèsia, el que exigia estar poca estona, com per la plèthora de ferits que també exigia anar de pressa.

A l'altra banda, sense que la contraposició fos sempre tant marcada, tenim el màxim professor de la facultat de París, Guillaume Dupuytren, originari del nord del Llemosí, en el límit septentrional de les terres d'Oc. Fou també

treballador incansable, operador de milers de malalts, mestre d'alumnes, molt ben situat a la cort de l'última etapa borbònica i al que es concedí un títol de noblesa.

Així doncs són occitans tant el gran mestre de la facultat de París, el primer cirurgià de França quan la restauració, com el primer cap dels serveis quirúrgics quan l'imperi i les seves guerres. Les personalitats d'ambdós són molt diferents i el dibuix esquemàtic que n'ha deixat la història els contraposa clarament.

Larrey és d'origen humil. El pare mor aviat i comença la formació inicial a Tolosa de Llenguadoc amb un oncle cirurgià, Alexis Larrey. Aviat va a l'exèrcit, on farà una vida itinerant, es diu que participant en més de seixanta batalles a gairebé totes les campanyes, les d'Itàlia i d'Egipte, les d'Espanya i de Rússia, també altres. Segueix directament tota l'epopeia de Bonaparte. Sensible i bona persona, Napoléon es recorda d'ell en el seu testament i a més de cent mil francs de deixa, l'esmenta com l'home més virtuós que ha conegut. Els soldats sembla que l'estimaven i se sentien més segurs si hi era ell a la batalla.

Dupuytren era diferent: de gran vàlua personal sembla que era d'aquelles persones que coneixia el seu propi mèrit i demostrava que ho sabia. Massa exigent amb els altres, molt pagat de sí mateix com tants, es diu que tenia admiradors però no amics, i sí molts contraris, en part potser per enveja professional i en bona part principalment per la seva actitud. Però al marge d'això fou una gran figura de la cirurgia, en un moment determinat el cirurgià de més prestigi de França i d'Europa.

I hem de pensar que ambdós treballaven en un temps en que encara no s'havien introduït ni l'èter ni el cloroform com anestèsics, ni es parlava encara, com a rutina habitual, de l'asèpsia i de l'antisèpsia. Malgrat això el progrés de la cirurgia havia estat ja prou gran per a considerar-la una activitat tècnicament de primer nivell que havia arribat a un cim.

* Jean Dominique Larrey va néixer a Beaudan, en el departament dels Alts Pirineus, l'any 1766. Orfe jove, va començar a fer d'aprenent de cirurgià amb el seu oncle, Alexis Larrey, a l'Hospital general de Tolosa, quan tenia tretze anys. Va estar en l'activitat quirúrgica des de la seva adolescència. Fou cirurgià naval i s'embarcà als vint-i-un anys. Però aviat anà a París, on arribà poc abans d'esclatar la Revolució i fou deixeble de Désault i de Sabatier. El 1792, amb la guerra de la República contra Àustria, quan tenia 26 anys, està al comanament de la cirurgia de l'exèrcit del Rin a Strasbourg.

Recordem de passada que del cant de l'exèrcit del Rin en vingué la Marsellesa.

Ben aviat va introduir idees de gran interès per a la sanitat, l'atenció immediata al ferit, com eren l'evacuació ràpida i el tractament amb estricta urgència. L'evacuació es feia amb carros, el que aleshores hi havia, ara foren ambulàncies. I allà mateix es feia la primera cura i s'evitava, o es tallava, l'hemorràgia. Aquesta organització permeté salvar moltes vides. Ja va començar al front de Mainz l'any 1793. Aquesta és una de les grans innovacions introduïdes per Larrey.

Després ve la llista llarga d'expedicions, de combats i batalles, de centenars d'operats i amputats. Es diu que va estar a més de seixanta batalles i va ser ferit tres vegades. A Rússia, a la batalla de Moscou, un dels grans desastres de la guerra, va fer més de dues-centes amputacions en un dia. Fou important la seva habilitat quirúrgica, la previsió de les complicacions, i sobretot la visió tàctica de com s'havia d'organitzar l'assistència en una batalla.

Entre tota la seva obra escrita cal recordar les seves Memòries de cirurgia militar, publicades en quatre volums entre 1812 i 1817. Després va ser professor de l'escola militar de Val-de-Grâce, i va morir l'any 1842 quan tenia 76 anys.

* Guillaume Dupuytren va néixer a Pierre-Buffière, al departament de la Haute-Vienne, al Llemosí, l'any 1777. El seu pare era advocat i als dotze anys l'envià a estudiar a París. Allí fou deixeble principalment de Desault.

Gran estudiós de l'anatomia, la dissecció, l'anatomia patològica, va intentar relacionar sempre els símptomes observats amb les lesions anatòmiques de base. En el seu temps era un progrés important. Home brillant va obtenir ràpidament molts èxits professionals i el 1811 va guanyar la càtedra de medicina operatòria, i poc després fou cap del servei de Cirurgia de l'Hôtel-Dieu. Es va convertir en el primer cirurgià de París i d'Europa, com assenyala Castiglioni.

La seva clientela fou molt àmplia i els deixebles molt nombrosos. Fou metge dels reis Lluís XVIII i Carles X, va fer molts diners, el que li permeté fer una deixa fabulosa a la facultat de medicina per crear un museu, que avui porta el seu nom. Les seves aportacions clíniques i tècniques són nombroses i importants. Entre les que se citen més sovint hi ha les dedicades a la patologia vascular: compressió dels aneurismes (1818),

l·ligadura de grans artèries: ilíaca externa (1815) i subclàvia (1819). També les aportacions al coneixement de la patologia òssia i el seu tractament: resecció del maxil·lar inferior (1812), descripció de la fractura de la part distal del peroné, que duu el seu nom (1819). Té unes memòries sobre traumatismes i malalties dels ossos que es traduïren a l'anglès.

Igualment és prou coneguda la descripció de la retracció de l'aponeurosis palmar, coneguda com a malaltia de Dupuytren, introduint una tècnica de tractament (1832). També havia introduït la resecció subcutània del múscle esterno-clido-mastoïdal, pel tractament de la tortícolis (1812), i encara moltes altres tècniques en camps ben diversos de la cirurgia. Fou doncs un gran innovador. La seva fama fou molt gran. Un viatge a Itàlia, el 1833, fou gairebé triomfal. Va morir no massa gran, als cinquanta-vuit anys, el 1835. Sembla que la hipertensió que patia, i les seves conseqüències, li van complicar els últims anys de la seva vida.

* Tant Larrey com Dupuytren, originaris d'Occitània, van ser absorbits per l'atracció de París, tot i que el primer va actuar gairebé per tot Europa, però per raons militars. Dins dels límits occitans cal recordar sempre l'obra dels qui es quedaren al país, i principalment els professors de l'escola de Montpeller. No fora just oblidar, com a mínim, l'obra de Jean Mathieu Delpèch, també contemporani rigorós dels anteriors. Va néixer a Tolosa l'any 1777. Estudià a Montpeller graduant-se el 1801 i el 1812 era professor de la facultat.

Va treballar principalment en el que ara en diríem cirurgia ortopèdica. Potser l'obra més coneguda és "De l'orthomorphie" (1828). Una aportació notable fou la resecció subcutània del tendó d'Aquil·les, pel tractament del peu bot, feta el 1816. Va crear a Montpeller un institut ortopèdic. Són importants els estudis sobre el mal de Pott, que va considerar, en un temps que no s'hi creia gaire, com de naturalesa tuberculosa. Va morir assassinat, l'any 1835, per un malalt que havia operat de varicocele.